

De Hoeksche Waard om te beleven

een toeristisch-recreatieve visie

Onderdeel van het uitvoeringsprogramma GroenBlauw

Colofon

Uitgave van Stuurgroep RIHW (Ruimtelijke Inrichting Hoeksche Waard)

p/a regio Zuid-Holland Zuid

Weizigtweg 33, Dordrecht

Postbus 365, 3300 AJ Dordrecht

E-mail: rihw@regiozhz.nl

Telefoon: (078) 648 06 30

Fax: (078) 648 06 01

Niets uit deze uitgave mag worden gebruikt zonder schriftelijke toestemming

Deze visie is gemaakt door bijdragen van Stuurgroep RIHW en Kamer van Koophandel Rotterdam. Inhoud, tekst en fotografie: RIHW, Studie team Projectbureau Vrolijk, Promint en NLRNT. Vormgeving en druk: © Trend Reclamemakers, Oud-Beijerland.

Hoeksche Waard, voorjaar 2002

Beleven....Een moderne benadering van een bekend verschijnsel. Mensen zijn op zoek naar een belevenis. Een gebied is geen product noch een samenspel van producten. Een gebied moet met landschap, aankleding, eigenheid, voorzieningen, routes en informatie een belevenis worden. Bestaande kwaliteiten moeten extra worden aangezet en met elkaar in verband worden gebracht. Pas dan wordt een gebied het waard om te beleven. De Hoeksche Waard biedt de kwaliteiten en kan zich verder versterken. De Hoeksche Waard, is de moeite waard.

De Hoeksche Waard waard om te beleven.

Entree

Kijkend naar de kaart van Nederland en naar Zuid-Holland in het bijzonder vormt de Hoeksche Waard een bijzonder gebied. Groen, relatief open, omsloten door water en vlakbij grote en drukke stedelijke regio's. Het beeld van de tuin voor de stad komt snel naar boven. Rust, ruimte en groen als afwisseling in een druk stedelijk leven. Onthaasten doe je in de Hoeksche Waard.

Recreatie en toerisme is de laatste decennia uitgegroeid tot een van de voornaamste groeisectoren. De bestedingen in Nederland bedragen circa 18 miljard euro, waarvan Zuid-Holland goed is voor ca. 6,5 miljard euro. De Hoeksche Waard neemt daar slechts een bescheiden deel van voor haar rekening. Een geschatte omzet van ca. 25 miljoen euro en een werkgelegenheid van ca. 300 fte's maken duidelijk dat er volop groei mogelijk is. Het gebied Alblasserwaard en Vijfheerenlanden bijvoorbeeld kent een economische impact die vijf keer zo groot is.

Om de mogelijkheden van de Hoeksche Waard goed te benutten is een eenduidig en op actie gericht beleid nodig. Gemeenten binnen het gebied dachten de laatste jaren na over hun toeristisch profiel en ook provinciaal en landelijk werd de Hoeksche Waard als recreatiegebied benoemd en geprezen. Niet voor niets wordt in de 5de nota Ruimtelijke Ordening de Hoeksche Waard aangeduid als Nationaal Landschap. Een duidelijke visie op regionaal niveau ontbrak vooralsnog. Juist voor een eiland met een functionele en ruimtelijke eenheid is beleid op deze schaal noodzakelijk. Tevens zal dit beleid een belangrijke bijdrage leveren in de discussies die reeds gevoerd worden en gaan worden, als het gaat om de invulling van het Nationaal Landschap. De stuurgroep RIHW gaf daarom een studieteam van Projectbureau Vrolijk opdracht samen met de regio het regionaal beleid te formuleren.

De recreatieve visie Hoeksche Waard moet een duidelijk zicht geven op kansen, mogelijkheden en beperkingen voor de Hoeksche Waard op het terrein van recreatie en toerisme. Het moet sectoraal worden aangepakt, met oog voor andere belangen. Het moet richting geven aan initiatieven, maar ook een uitvoeringsprogramma vormen met concrete projecten, acties, verantwoordelijkheden en termijnen. De recreatieve visie moet het spoorboekje zijn voor de recreatieve toekomst....

Interactieve werkbijeenkomst

Integraal beleid komt tot stand in samenspraak, met input vanuit verschillende disciplines. Een werkbijeenkomst in juli 2001, met een kleine 40 deelnemers vanuit organisaties en bedrijven in de regio, gaf input aan de visie. Prioriteiten werden door de aanwezigen gesteld, accenten gelegd en besproken, sterktes en zwaktes geformuleerd, ideeën gelanceerd, projecten bedacht en beoordeeld en conclusies getrokken. Van de werkbijeenkomst werd een sessieverslag gemaakt. De uitkomsten zijn verwerkt in de beleidsvisie.

Focus op natuur en landschap

Het patroon van dijken is aantrekkelijk en uniek en wordt versterkt door hoge boombeplanting.

De Hoeksche Waard is een eiland. Het omliggende water is sterk beeldbepalend voor het karakter van het gebied. Gevarieerde oevers, met gemaakte of spontane natuur, geven het eiland een groene zoom. Het decor aan de overzijde van het water is vanaf diverse plekken industrieel en grootschalig. Het versterkt het gevoel van een oase van groen in een economisch krachtenveld.

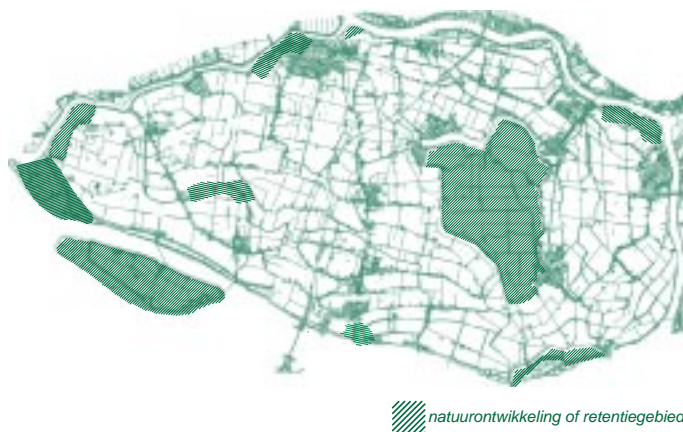
De recreatieve bereikbaarheid vanuit stedelijke regio's kent vooral knelpunten waar het gaat om het openbaar vervoer. De reistijd is lang, de frequentie beperkt en de structuur van het openbaar vervoer is niet toegesneden op toeristisch-recreatieve knooppunten. Doorsneden door een snelweg van noord naar zuid, met een veerverbinding aan de westzijde en een toltunnel aan de oostzijde is er een vlotte bereikbaarheid vanuit alle windstreken, zonder dat het 'eilandgevoel' geweld aan wordt gedaan.

Het landschap is overwegend agrarisch en open. Binnen de dijken is er een redelijke variatie aan landbouwactiviteiten. Het patroon van dijken is aantrekkelijk en uniek en wordt versterkt door hoge boombeplanting. Deze structureren het landschap en voorkomen een voor recreatie en toerisme onaantrekkelijk 'leeg' beeld. Het contrast tussen het besloten karakter van de dijken zelf en het open landschap daarbuiten is het beleven waard.

De kreken en bijzondere erfbeplanting bij oude boerderijen zorgen voor de variatie in de beleving. De Binnenbedijkte

Maas vormt voor recreatie en toerisme een bijzonder landschapselement. Daarnaast kent de Hoeksche Waard een groot aantal oude en monumentale bomen, samengebracht in een speciaal boekje. De goede waarnemer vindt voldoende afwisseling.

Buitendijks is er spontane en gemaakte natuur. Het water heeft grote invloed op de brede samenstelling van flora en fauna. De toegankelijkheid van de buitendijkse natuur is helaas beperkt. Dit doet de beleving als eiland geweld aan. Recreatief vormt zij slechts een decor.

Focus op kernen en routes

Kleinschalige musea, oude en bijzondere gebouwen, bruggen en gemalen zijn een leuke maar vaak 'toevallige' ontmoeting in de kernen.

De kernen van de Hoeksche Waard vormen door de verbindende dijken een samenhangend patroon. In veel kernen is de dijkstructuur nog duidelijk behouden en herkenbaar. Elke kern heeft zijn eigen karakter en sfeer. Sommige kernen zijn beter behouden dan anderen. Voor diverse kernen staat de recreatieve kwaliteit onder druk door toenemende vernieuwing, uitbreiding en daarmee verlies van identiteit.

De toeristische ontwikkeling van de meeste kernen is beperkt. Met uitzondering van Oud-Beijerland vormen de kernen slechts een bescheiden rustplaats tijdens een andere recreatieve activiteit. Zij zijn geen bestemming op zich. Maar ook als rustplaats is de ontwikkeling beperkt. In veel gevallen ontbreekt horeca of openbare toeristische infrastructuur. Musea zijn beperkt geopend en bijzondere historische panden staan niet in de schijnwerpers. De kernen presenteren hun kwaliteiten maar beperkt aan de recreant.

In enkele plaatsen vormen (potentiële) bezoekdoelen een goede aanvulling. Kleinschalige musea, oude en bijzondere gebouwen, bruggen en gemalen zijn een leuke maar vaak 'toevallige' ontmoeting in de kernen. Recreanten die goed kijken zullen de kwaliteit herkennen en waarderen.

De Hoeksche Waard wordt ontsloten door drie bewegwijzerde fietsroutes. De Beijerlandroute, de Binnenmaasroute en de Land van Strijenroute. De routes verbinden diverse kernen in het gebied. Combinatie van routes is alleen voor de eerste twee mogelijk. Daarnaast zijn kleine dijken en verbindingswegen goed geschikt voor fietsers. In sommige gevallen is de veiligheid een aandachtspunt. Op drie plaatsen worden voetveren ingezet voor toeristisch gebruik: Vanuit Oud-Beijerland richting Spijkenisse, vanuit Nieuwendijk naar Tiengemeten en vanuit Puttershoek naar Zwijndrecht.

Uitgezette wandelroutes zijn er in Oud-Beijerland, Numansdorp, Puttershoek en in de omgeving van Klein Profijt. In het oosten van het gebied is er door de Stichting Rietgors een netwerk van zogenaamde akkerroutes uitgezet met een totale lengte van 45 km. Deze routes zullen deel gaan uitmaken van een regionaal netwerk van wandelroutes.

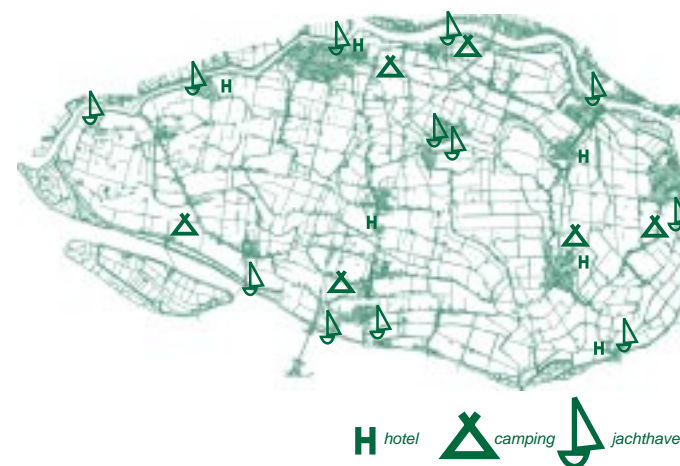

geplande wandelroutes fietsroute binnenkort te realiseren wandelroutes

Het Hoekschewaards Landschap en anderen organiseren op gezette tijden excursies door bijzondere natuurgebieden. Het gebied wordt verder doorkruist door een Lange Afstands Wandelroute van de Kiltunnel naar het Hellegatsplein. Er is een rondgaande wandelroute rond de Oude Maas. Skateroutes, mountainbikeroutes en ruiterroutes ontbreken in de Hoeksche Waard. In het oostelijk deel van het gebied zijn er wandelroutes in ontwikkeling in samenwerking met Stichting Rietgors, en Groenbeheer voor het westelijk deel start de planvorming.

Focus op varen en verblijven

De Hoeksche Waard wordt omsloten door water. Aan de zuidrand vormen Haringvliet en Hollandsch Diep een groot aaneengesloten watersportgebied. Aan de noordwestrand is het Spui een aantrekkelijke rivier voor watersport. Ten noorden en oosten van de Hoeksche Waard lopen de Oude Maas en de Dordtse Kil. Deze verbindingswateren zijn zeer druk bevaren door de beroepsvaart. Enerzijds geeft dit een altijd levendig beeld, anderzijds is het voor minder ervaren watersporters moeilijk om hier te varen.

De gehele waterrand van de Hoeksche Waard is voorzien van grote en kleinere haventjes. Concentraties zijn er aan de zuidrand, in aansluiting op het watersportgebied. Diverse kernen beschikken over een kleine of grotere haven. In enkele gevallen is er een combinatie met horeca. In de kernen van Oud-Beijerland, Goudswaard en Strijensas is de haven beeldbepalend voor het dorp. Voor Piershil is de haven potentieel beeldbepalend.

Kleine watersport is er op de Binnenbedijkte Maas. Hier zijn twee jachthavens gevestigd, waar

vooral kleine motorboten en zeilboten hun ligplaats hebben. Bij Recreatieoord Binnenmaas worden diverse soorten boten verhuurd. Tevens heeft een salonboot hier haar vaste ligplaats voor georganiseerde tochten met groepen.

De Hoeksche Waard kent 7 (mini)campings. De grotere campings zijn voornamelijk gericht op vaste standplaatsen. Er is weinig toeristisch verblijf. Op twee plaatsen is het mogelijk te overnachten op basis van Bed en Breakfast. De Hoeksche Waard telt 6 hotels of pensions. Deze zijn voornamelijk gericht op tijdelijk verblijf van mensen die in de buurt werken. Het toeristisch gebruik is beperkt.

Focus op vermaak

Diverse kleinschalige attractiepunten sluiten aan bij het aanbod aan natuur en landschap.

Het aanbod aan dagrecreatievoorzieningen in de Hoeksche Waard is kleinschalig van aard en sluit goed aan bij de kwaliteiten van natuur en landschap. Concentratiepunt voor dagrecreatie is Recreatieoord Binnenmaas. Deze voorziening heeft een regionaal karakter. Door de veelheid van voorzieningen is het een aantrekkelijk doel voor een dagje ontspanning met kinderen. De voorzieningen zijn sterk gericht op mooi (of in ieder geval droog) weer. Slechtweertactiviteiten ontbreken.

De Hoeksche Waard kent 2 golfbanen. Daarnaast zijn er tennisbanen, squashbanen en bowlingbanen te vinden. In Numansdorp en 's-Gravendeel zijn er overdekte zwembaden gevestigd, in Oud-Beijerland en Strijen is er een subtropisch zwembad. Mijnsheerenland en Klaaswaal beschikken over een openluchtzwembad. In Goudswaard, Zuid-Beijerland en Oud-Beijerland zijn openbare peuterbaden beschikbaar.

Diverse kleinschalige attractiepunten sluiten aan bij het aanbod aan natuur en landschap. Twee bezoekerscentra informeren de mensen over de natuur in het gebied. Op vier adressen is het mogelijk een landbouwbedrijf te bezoeken en diverse

agrariërs in het gebied verkopen hun eigen producten rechtstreeks van het land of maken ambachtelijke boerderijproducten.

Bijzonder voor de Hoeksche Waard zijn de vijf theetuinen. Vaak in combinatie met een landbouwbedrijf, met zelfgemaakte producten, met een mooi aangelegde tuin en met een gastvrije ontvangst zijn dit typische 'onthaastplekken'. De theetuinen zijn veelal enkele dagen per week geopend.

De Hoeksche Waard kent zes musea. Daarvan presenteren er vier (een deel van) de historie van de Hoeksche Waard. Het Poldermuseum laat de bezoeker kennismaken met een historisch gemaal en een klein museum in Klaaswaal toont een grote verzameling speldjes, penningen en medailles. De musea zijn veelal maar een of twee maal per week open, met uitzondering van het Streekmuseum, dat 5 dagen per week geopend is.

Een aantal molens en enkele galeries maken de beschrijving van het aanbod compleet.

Kwaliteit en beperking.

De kwaliteit van de Hoeksche Waard zit 'm in een afwisselend landschap, openheid, rust, ruimte en natuur. Beeldbepalende elementen zijn de grootse openheid in het oosten van het gebied, de natuurgebieden buitendijks, de krekensels en de Binnenmaas. De kwaliteiten staan door verdergaande stedelijke ontwikkeling enigszins onder druk. De watersport is goed ontwikkeld langs de gehele eilandrand. De kernen bieden op zich aantrekkelijke elementen als historische gebouwen en traditionele dijkbebouwing. Recreatieoord Binnenmaas is door de centrale ligging en de voorzieningen een aantrekkelijk regionaal recreatiegebied. Routes ontsluiten de diverse plekken voor wandelaars en fietsers. De aanduiding van de Hoeksche Waard als Nationaal Landschap is een erkenning van de bestaande kwaliteiten.

De beperking van de Hoeksche Waard is de geringe ontwikkeling van recreatieve bedrijvigheid. Horeca ontbreekt vaak of is niet gericht op toerisme en recreatie. De verblijfsrecreatiebedrijven, in aantal beperkt, kennen voornamelijk vaste gasten. De kwaliteiten van de bebouwing en inrichting staan onvoldoende in de schijnwerpers. Alleen de goede waarnemer vindt voldoende kwaliteit. De ontwikkelde bezoeksdoelen, zoals musea, zijn beperkt geopend. Voor velen lijkt de Hoeksche Waard daarom wat saai. Snellere recreatievormen ontbreken nagenoeg. De Hoeksche Waard is er vooral voor rustzoekers, maar biedt wat weinig variatie. Ontwikkeling van routes is een goed middel om aantrekkelijkheid te presenteren. Het aantal routes en de variatie is te gering om optimaal van dit middel gebruik te maken.

De Hoeksche Waard over zichzelf

De Hoeksche Waard kiest voor rust, ruimte en groen als toeristisch product, ook beschikbaar voor mensen van buiten het gebied.

Een regionale beleidsvisie over recreatie & toerisme in de Hoeksche Waard is er nog niet. Er zijn wel verschillende regionale rapporten en studies verschenen waarin de toeristisch-recreatieve mogelijkheden in de Hoeksche Waard de aandacht krijgen. Ook hebben 4 van de 6 gemeenten een eigen nota op dit terrein. Maatschappelijke organisaties als het Hoeksche-waards Landschap en de Westelijke Land- en Tuinbouworganisatie en Stichting Rietgors hebben een eigen visie ontwikkeld.

Gemeentelijk Beleid

Oud-Beijerland zet in op een kwalitatieve versterking van het winkelcentrum, inclusief uitbreiding van de daghoreca, ontwikkeling en gebruik van de cultuurhistorische elementen, evenementenbeleid en op de ontwikkeling van natuur- en recreatiegebied De Staart en dagrecreatiegebied De Oude Tol.

De gemeente Binnenmaas is nog bezig met de uitwerking van het recreatiebeleid. Ruimte voor intensieve recreatie is aanwezig aan de noordrand van de Binnenbedijkte Maas. Voor extensieve recreatievormen wordt ruimte gezocht langs de Oude Maasoever en de zuidoever van de Binnenbedijkte Maas. Nadere afweging dient nog plaats te vinden.

In de gemeente Strijen heeft een stagiaire zich beziggehouden met een beleidsvisie voor toerisme en recreatie. Uit het stage-rapport blijkt dat Strijen zich zou moeten richten op uitbreiding en verbetering van bestaande voorzieningen, nieuwe dagrecreatieve voorzieningen en op versterking van de samenwerking met anderen alsmede op promotie.

De belangrijkste recreatieve ontwikkelingszone in de gemeente Korendijk loopt van Piershil naar de Hitsertse Kade. De oevers van het Spui en Haringvliet en het gehele eiland Tiengemetten worden aangeduid als natuurgebied met recreatief

medegebruik. Ook het landelijk gebied biedt ruimte voor recreatief medegebruik en als gebied waarin (kleinschalige) verblijfsrecreatie gerealiseerd kan worden.

In aansluiting op de reeds aanwezige voorzieningen kan Numansdorp worden gezien als een centrum voor recreatieve ontwikkeling. Om deze ontwikkeling te ondersteunen is de aanleg van een verblijfsrecreatief centrum in de Molenpolder en vergroting van de jachthavencapaciteit voorzien. Daarnaast kan het recreatief medegebruik met natuurontwikkeling in de HogeZandse Polder ontwikkeld worden.

In 's-Gravendeel kan onder meer worden gewandeld langs de Dordtse Kil waarbij men een fraai uitzicht over deze rivier heeft. Ter hoogte van de Kiltunnel zijn picknickbankjes en een halfpipe aanwezig. Verder kan worden gewandeld in het bos langs de Trekdamseweg en in het zogenaamde Argusvliedersproject, dat wordt gekenmerkt door droge en natte natuur. Bij de minicamping langs de Platte Schenkel zijn natuurvriendelijke oevers gerealiseerd. Tenslotte wordt veel gefietst over de dijken met bomen, sloten, krekens en een goed uitzicht over het karakteristieke Hoeksche Waards landschap.

Regionaal (thematisch) beleid

Het actief promoten van de streek biedt (de Hoeksche Waard) economische perspectieven en de kans om op termijn de identiteit te behouden. Gepleit wordt voor een offensieve promotiestrategie, een overkoepelende aanstuuringsorganisatie en het in samenhang aanbieden van producten en arrangementen op het gebied van natuurtoerisme, agrotourisme, waterrecreatie, routegebonden recreatie, cultuur(historisch) toerisme en verblijfstourisme (Hoeksche Waard Omgevingsplan - 1997).

In 2000 werd voor de Hoeksche Waard een gezamenlijke koers uitgezet. Mogelijkheden voor lichte verstedelijking werden benoemd in het noordelijk en oostelijk deel van de Hoeksche Waard, waarbij de N217 en de HSL als harde grens dienen. In het overige gebied werd gekozen voor behoud en verbetering van bestaande (landschaps)kwaliteiten met de landbouw als belangrijke drager. De Hoeksche Waard kiest voor rust, ruimte en groen als toeristisch product, ook beschikbaar voor mensen van buiten het gebied. Diverse kleine gebieden aan de randen van de Hoeksche Waard werden aangeduid als bestaande en toekomstige recreatieve ontwikkeling. (De Hoeksche Waard weet wat zij wil, augustus 2000).

Het uitbouwen van de poortfuncties in 's-Gravendeel, Puttershoek en Nieuw Beijerland, het op een hoger niveau brengen van de recreatieve knooppunten in Puttershoek, Klein Profijt, Numansdorp en Strijensas en het uitvoeren van diverse fiets-, wandel- en waterprojecten bieden goede ontwikkelingsmogelijkheden voor de recreatie (Uitvoeringsprogramma GroenBlauw).

In het zuiden van de Hoeksche Waard de routegebonden recreatie koppelen aan dijken en krekens. In het Noorden is ruimte voor meer intensieve vormen van dag- en verblijfsrecreatie. Op Tiengemeten kan recreatief medegebruik in de vorm van excursies, bezoekerscentra en enige verblijfsrecreatie, mits goed gezoneerd, tot ontwikkeling gebracht worden (Natuurmonumenten en Hoeksche Waards Landschap).

Hoewel het waterschap De Groote Waard zelf geen specifieke taak heeft op het gebied van recreatie, ziet zij wel mogelijkheden in het combineren en ontsluiten van (natuurlijk) ingerichte krekens en oevers met de realisatie van wandelpaden en/of fietspaden.

De uitgangspunten voor het landschapsbeleid zijn behoud van agrarische identiteit, van verscheidenheid aan maatvoering en van openheid. Voorts is versterking van herkenbaarheid van poldereenheden, het historisch perspectief, de verschillen in ruimtelijke oriëntatie en de lange lijnen in het landschap gewenst. Krekensels moeten gemarkeerd worden, dijken tweezijdig beboomd, erfbeplanting gestimuleerd (Landschapsbeleidsplan Hoeksche Waard, 1996).

In bepaalde zones rondom de kernen moeten extra mogelijkheden komen voor o.a. agrotouristische activiteiten. Uitgangspunt blijft het behoud van een levensvatbare sector, waarin ook perifere en aanverwante functies vervuld kunnen worden (WLTO).

Anderen over de Hoeksche Waard

Nationaal Beleid

De Hoeksche Waard moet een Nationaal Landschap worden. Het dient een 'open' gebied te blijven. Verstedelijking moet voorkomen worden en er moet ruimte komen voor de combinatie water, landbouw, natuur en recreatie. Concentratie van verstedelijking door aanleg van een bovenregionaal bedrijventerrein ten oosten van de HSL, moet de openheid in de rest van het gebied garanderen. De dagrecreatieve mogelijkheden moeten uitgebreid worden (5e Nota Ruimtelijke Ordening).

Provinciaal Beleid

Het toeristisch beleid van de Provincie Zuid-Holland richt zich op kust, cultuur-historie en bloemen & bollen. Alleen het speerpunt cultuur-historie en daarbinnen met name het actiepunt 'stimuleren van openstelling, exploitatie en toeristische benutting van historische gebouwen', biedt de Hoeksche Waard aanknopingspunten (Actieplan Toerisme - 2001).

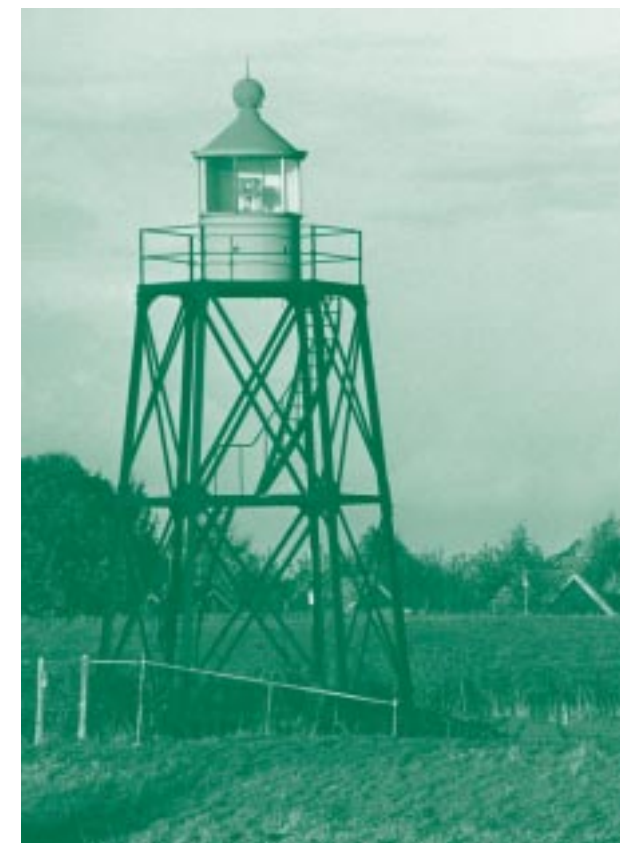
Het provinciale beleid inzake recreatie biedt meer mogelijkheden. Er wordt sterk ingezet op kwaliteitsverbetering van recreatiegebieden, verbetering van de bereikbaarheid van deze gebieden, voltooiing en waar nodig verbetering van het Groene Netwerk, versterking en ontwikkeling van de regionale samenwerking en verbetering van de promotie van de recreatieve mogelijkheden in de provincie. Het gebied wordt niet gezien als opvanggebied voor recreanten vanuit Rotterdam en Drechtsteden (terwijl het Groene Hart gebied rondom Gouda wel als zodanig wordt gekwalificeerd).

Het enige project dat de provincie in dit beleidsplan voor de korte termijn voor deze regio voorziet, is het oprichten van een platform voor recreatieve ontwikkeling van de Hoeksche Waard. De gemeenten worden hierbij aangewezen als trekker. Partners zijn: het waterschap, agrariërs, natuurorganisaties, regio Zuid-Holland Zuid, de provincie en het rijk (Beleidsplan Recreatie 2000+).

Terreinbeherende instanties.

De organisaties als Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Groenbeheer en Hoeksche Waards Landschap spelen een belangrijke rol bij het inzetten van de natuur voor recreatiedoeleinden. Landelijk is een verschuiving waar te nemen, die ook in de Hoeksche Waard door zal werken. Recreatie wordt steeds vaker een volwaardige functie naast natuurbehoud. Recreatieve mogelijkheden en draagkracht van de natuur worden met elkaar in verband gebracht. Hierdoor komen steeds meer natuurgebieden beschikbaar voor bijzondere vormen van natuurgerichte recreatie. De organisaties nemen een actieve houding aan en stimuleren de ontwikkeling van deze extensieve recreatievormen.

Deltanatuur is een samenwerkingsverband van rijk, provincie, gemeenten en maatschappelijke organisaties met als doel het realiseren van 3000 ha waterrijke natuur in het mondingsgebied van Rijn en Maas. In de Hoeksche Waard gaat het om nieuwe robuuste buitendijkse natuurgebieden in de Spuimondding en aan de zuidrand bij het Hollandsch Diep. Daarnaast richt Deltanatuur zich op enkele kleinere projecten langs de oevers van het Spui en – in meer beperkte mate - op het ontwikkelen van binnendijkse natuur zoals het verbreden van krekensels.

De Hoeksche Waard in haar recreatieomgeving

De Hoeksche Waard kiest in de recreatieve visie haar positie. Aansluiting en aanvulling op omliggende regio's is van belang. De aangrenzende stedelijke regio's zijn complementair aan de Hoeksche Waard. In de omliggende steden wordt gekozen voor stedelijke recreatie, leisure, spanning en attractie. Winkelen en uitgaan zijn belangrijke peilers. De kwaliteiten rust, ruimte en groen zijn aanvullend aan deze recreatievormen. De andere omliggende regio's kiezen een soortgelijk profiel als de Hoeksche Waard. De groene gebieden kiezen voor rust, ruimte en vooral routerecreatie. Juist op dit punt is regionale afstemming nodig. Samen werken aan regionale pontjes, aan aansluitende routenetwerken, aan vlotte ontsluiting vanuit de verschillende gebieden en aan afstemming van initiatieven, vormt de beste basis voor een goede regionale positie. Bij IJsselmonde is 600 ha natuurontwikkeling gepland. Deze ontwikkeling is aanvullend voor het product Hoeksche Waard.

De werkbijeenkomst over de Hoeksche Waard

In de werkconferentie hebben de deelnemers ook een duidelijk beeld gegeven over recreatie & toerisme in de eigen regio Hoeksche Waard. Enkele opvallende uitspraken van een meerderheid daarbij zijn:

- recreatie maakt de Hoeksche Waard leefbaar;
- historische kernen moeten worden behouden;
- recreatieoord Binnenmaas moet een bovenregionale trekker worden;
- recreatieontwikkeling kan alleen als alle gemeenten mee willen werken;
- agrotourisme is te kleinschalig;
- stimuleren van recreatie betekent ook investeren in promotie;
- natuurontwikkeling en recreatie versterken elkaar;
- toerisme houdt voorzieningen in de kleine kernen mee in stand;
- met fietsen en wandelen kom je er niet;
- Hoeksche Waard is de groene uitloper van de regio Rotterdam en Drechtsteden.

De kernwaarden van het toeristisch-recreatief product Hoeksche Waard zijn: ruimte, water, natuur en rust. De belangrijkste zwakke punten vindt men de grote onbekendheid van het gebied, de slechte samenwerking en de geringe samenhang.

Recreatie en andere belangen

Ook ten aanzien van rust en ruimte worden geen problemen voorzien bij een verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme.

De ontwikkeling van recreatie en toerisme raakt altijd andere belangen. Natuur-, landbouw-, ruimtelijke-, sociaal-culturele- en economische belangen zijn belangen die in combinatie met toerisme en recreatie elkaar kunnen versterken maar soms met elkaar conflicteren. In de Hoeksche Waard is dat niet anders.

Het natuurbelang en de recreatieontwikkeling hoeven elkaar in een gebied als de Hoeksche Waard niet in de weg te zitten. Integendeel zelfs, de meeste betrokkenen zien goede mogelijkheden dat een en ander elkaar kan versterken. Door zonering kunnen kwetsbare gebieden afgeschermd blijven en kunnen problemen gemakkelijk worden opgelost.

Ook ten aanzien van rust en ruimte worden geen problemen voorzien bij een verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme. De voorgestane ontwikkeling van recreatie richt zich primair op routegebonden en natuurgerichte recreatie welke weinig ruimtebeslag vergt en ook weinig verstoring van de rust met zich meebrengt. De plaatsen voor intensievere vormen van recreatie en de ontwikkelingsmogelijkheden van verblijfsrecreatie zijn beperkt voor zover gepland en goed inpasbaar.

Enige conflicten kunnen wel ontstaan als de WLTO vasthoudt aan de scheiding van functies in het landelijk gebied. Met name extensieve vormen van recreatie en ontwikkeling van agrotouristische activiteiten zal in de toekomst toenemen. Agrarisch natuurbeheer vormt een kans voor versterking van het landschap, maar tegelijkertijd een beperking van de ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw. Dit kan spanningen opleveren tussen agrariërs onderling en tussen agrarische organisaties en recreatieve organisaties en bedrijven. Om deze mogelijke spanningen te vermijden is het noodzakelijk om bijvoorbeeld middels een platform, waarin alle betrokkenen zitting hebben, alle nieuwe ontwikkelingen steeds goed te bespreken.

Tenslotte spelen sociaal-culturele belangen nadrukkelijk een rol bij de verdere ontwikkeling van recreatie. De Hoeksche Waard is het immers niet gewend om veel bezoekers uit de omliggende regio's te ontvangen. Het is daarom noodzakelijk de bevolking vroegtijdig in een bovengenoemd platform te betrekken, goede informatie te geven over nieuwe ontwikkelingen en inzicht te geven in de voordelen van recreatie en toerisme. De regionale bevolking is gebaat bij een goed gedoseerde ontwikkeling van recreatie in hun woonomgeving. Extra voorzieningen komen beschikbaar en verbeteren het woonklimaat. Voor veel kleine kernen biedt de aanwezigheid van recreatie en toerisme die extra bestedingen die nodig zijn om de lokale winkelveorzieningen op peil te houden. Bovendien kan een sterk recreatief profiel ertoe bij-

dragen dat andere, minder wenselijke ontwikkelingen op het gebied hun claim leggen. De raakvlakken tussen recreatie en andere belangen zijn talrijk. Samenwerking en een integrale aanpak is de enige manier om een stap verder te komen. Het benadrukken van die aspecten waarin belangen elkaar versterken is de sleutel voor succes.

Trends, een bloemlezing

- De bevolking neemt de komende decennia toe met 1 tot 2 miljoen mensen
- Het aantal jongeren neemt af
- Het aantal 'jonge senioren' (45-64 jr.) en 65-plussers neemt toe
- Het aantal allochtonen in met name de randstedelijke regio neemt toe
- Het opleidingsniveau is gestegen
- De individualisering neemt toe
- Mensen zijn zelfstandiger geworden en kiezen meer hun eigen weg
- Mensen worden zelfbewuster, kritischer en mondiger
- Het aantal een- en twee persoonshuishoudens neemt toe
- Afwisseling wordt steeds belangrijker
- De kwaliteit van het leven neemt toe
- De totale hoeveelheid vrije tijd van de gehele bevolking neemt toe

De welvaart blijft stijgen, het besteedbaar inkomen neemt toe.

Door de technologische ontwikkelingen zoekt de consument zijn eigen weg in het steeds diverser wordende aanbod...

‘Vertragen en Versnellen’

De toekomst van toerisme en recreatie wordt voor een deel bepaald door demografische ontwikkelingen. Een sterk toenemend aantal zelfstandige, mondige en ondernemende ouderen, steeds kleinere gezinnen en meer één- en tweepersoons huishoudens zullen het vrijetijdspatroon sterk beïnvloeden. Naar verwachting zal het aantal "kwieke senioren" de komende 15 jaar sterk stijgen. Deze groep heeft, in tegenstelling tot de werkenden, veel meer vrije tijd. De allochtonen die al vele jaren in ons land verblijven zullen in toenemende mate gaan recreëren. Mede door deze ontwikkelingen zal recreatie en toerisme sterk toenemen. Ook de ontwikkelingen op het terrein van wonen en ruimtelijke ordening zullen grote invloed hebben op het recreatiepatroon van de toekomst.

Naast bovengenoemde ontwikkelingen zal meer en meer het recreatiemotief en de leefstijl in de toekomst van belang zijn op het recreatiepatroon van de recreant. De motieven zijn grotendeels onder te brengen onder de begrippen 'versnellen' en 'vertragen'.

Versnellen

De samenleving verandert. Ontwikkelingen als mobiliteit, de 24-uurs-economie, consumptie, snelheid in huishoudens (magnetrons, wasservice, strijkservice, etc.) doen de maatschappij versnellen. Ook in de vrijetijdsbesteding is deze verandering waar te nemen. We nemen vaker maar korter en oppervlakkiger deel aan allerlei activiteiten. De hoeveelheid netto vrije tijd is beperkt omdat overwerk, cursussen en sociale verplichtingen veel tijd opslokken. De tijd die beschikbaar is wordt optimaal benut. De ene keer met je vrienden naar een pretpark met allerlei achtbanen. De andere keer skiën met familie op een overdekte skibaan ergens in Nederland.

Vertragen

Niet iedereen neemt deel aan het versnellingsproces. Sommigen hebben de mogelijkheid niet, anderen kiezen op bepaalde momenten bewust voor een 'tandje lager'. Men gaat er een weekendje tussenuit om even te ontsnappen aan de drukte van alledag. Kwieke ouderen die de hectiek van de stad ontvluchten en meer en meer verblijven op de camping of in de bungalow op het platteland.

Versnelling/ Kernbegrippen	Vertraging/ Kernbegrippen
• Extremen	• Kleinschalig
• Internationaal	• Los van het netwerk
• Snelheid	• Traagheid en rust
• Mobiliteit	• Duurzaamheid
• Kortstondigheid	• Zekerheid
• Onechtheid	• Authenticiteit
• Eenvormigheid	• Locale identiteit
• Hoge consumptie	• Milieubesef
	• Natuurbehoud

Versnellen en vertragen, om en om

‘Versnellen’ en ‘vertragen’ wordt vaak gecombineerd in meer en mindere mate. De recreant blijkt in zijn gedrag de ‘snelle’ levensstijl steeds vaker af te wisselen met de ‘trage’ levensstijl. De verwachting is dat de vraag naar vertragende activiteiten zal groeien en de vraag naar versnelling zal afnemen. De demografische ontwikkelingen en de toenemende jachtigheid van de maatschappij lijken erop te wijzen dat mensen een groeiende belangstelling voor vertragen zullen hebben. De dualiteit zal echter toenemen. De Hoeksche Waard kan goed aansluiten op de vraag naar vertragen maar moet daarbij de versnellende activiteiten niet uit het oog verliezen omdat juist de combinatie aantrekkelijk is.

Doorschakelen naar de toekomst

De Hoeksche Waard is een uitstekende plek voor vertragen.

De uitgangspositie van de Hoeksche Waard is sterk. De centrale ligging als groene oase in een stedelijk gebied, vanaf alle windrichtingen goed bereikbaar, is een prima startpositie. Het landschap leent zich voor toeristisch-recreatieve beleving. De openheid in combinatie met de dijken vormen een goede 'basisindeling' en de kreken, erfbeplantingen, bomen en buitendijkse natuurgebieden bieden voldoende afwisseling.

De kernen kennen een kleinschalige recreatieve aantrekkelijkheid. Historische (dijk)bebouwing en bijzondere bouwwerken vormen leuke bezoekdoelen maar zijn soms onvoldoende in de schijnwerpers gezet. Je moet ze weten te vinden. Routes verbinden de kernen en het landschap, maar zijn beperkt tot fietsen en bieden weinig combinatiemogelijkheden.

Toeristische bedrijvigheid is schaars. Enkele watersportbedrijven, enkele verblijfsaccommodaties, enkele kleinschalige attractiepunten en bezoekdoelen en een beperkt ontwikkelde toeristische horeca zorgen niet voor voldoende 'leven' op het eiland. Het aanbod is wat eenzijdig, 'spannende' attracties ontbreken, voor versnellen moet je buiten de Hoeksche Waard zijn.

De toeristisch recreatieve beleving wordt grilliger en veelzijdiger. Versnellen en vertragen wisselen elkaar af, de consument wil veel, veelzijdige en veelvuldige recreatie dicht bij huis. De snelheid van het leven vraagt daarnaast om rust en ruimte voor vertraging. De Hoeksche Waard is een uitstekende plek voor vertragen. Aanvulling op de kanskaarten natuur, landschap, ruimte en groen met kleinschalige bezoekdoelen, horeca en enkele concentratiepunten voor meer intensieve ontwikkeling, versterken de mogelijkheden.

Het beleid binnen de Hoeksche Waard en over de Hoeksche Waard vormt een belangrijke steun in de rug. Velen hebben hetzelfde voor met de Hoeksche Waard. Accentverschillen vanuit diverse invalshoeken zijn onvermijdelijk. Breed gedragen is het gevoel dat de schouders er nu onder moeten en dat het nu tijd is om te gaan investeren (tijd en geld) in recreatie en toerisme.

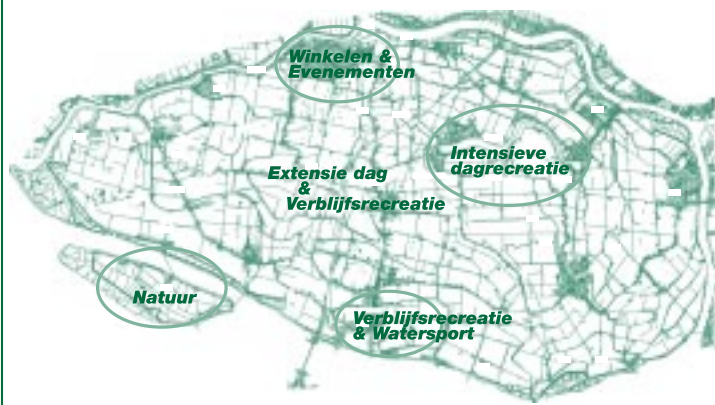
Daarbij is de overheid als eerste aan zet. Zij moet de voorwaarden scheppen waaronder de aanbieders van recreatie en toerisme hun producten kunnen ontwikkelen en uitbouwen. De overheid zorgt voor de basisinfrastructuur en voor bestemmingsmogelijkheden, waarna ondernemers kunnen ondernemen. Diverse gereedschappen zijn beschikbaar om uitvoering te geven aan de gezamenlijke koers. De Hoeksche Waard is aangeduid als Nationaal Landschap. Zoals ook bij Nationale Parken geeft de naam status aan de kwaliteit van het gebied. Het beschermt bovendien tegen ongewenste ontwikkelingen. Het Nationaal Landschap is een (marketing)kans, mits niet vertaald als bevrozing. Voor bevrozing is de Hoeksche Waard in recreatief opzicht nog niet klaar.

Het Nationaal Landschap, maar ook Europese regelingen en subsidies voor revitalisering van het platteland, bieden goede mogelijkheden voor recreatieve ontwikkeling. Uitvoering van projecten en verbeteringen is financieel vaak mogelijk. De teruglopende agrarische sector biedt gevaren voor behoud van het karakteristieke landschap. Er zal echter ook meer beweging komen in het buitengebied. Beweging die zal zorgen voor een verdere variatie van het ruimtegebruik en voor kleinschalig aanbod van agrarische nevenactiviteiten.

Er is een breed gedragen visie, er zijn marketingkansen, er is bereidheid voor een gezamenlijke aanpak, er is geld en er is ruimte. Er is dus een recreatieve toekomst.

Toekomstbeeld, een Waard om te beleven...

Mensen wonen graag in de Hoeksche Waard.

Over tien jaar is de Hoeksche Waard een dagrecreatieve bestemming met allure: een Waard om te beleven. Deze status is mogelijk geworden door het uitbouwen van de basiskwaliteiten natuur, landschap en cultuur-historische structuur, het versterken van het eilandgevoel, een sterke uitbreiding van routegebonden recreatiemogelijkheden in allerlei vormen en moeilijkheidsgraden.

Inwoners van de Hoeksche Waard blijven graag in de eigen regio voor hun recreatie, maar ook de inwoners van de omliggende steden rond

Rotterdam en Dordrecht kiezen graag voor de Hoeksche Waard als gebied om een dagje door te brengen. De verblifsrecreatie trekt bezoekers uit het hele land, die op zoek zijn naar natuur en openheid en die houden van het water. Watersporters uit de regio zelf en omliggende steden hebben een vaste ligplaats in een van de jachthavens en bezoekers per boot in het deltagebied nemen de plaatsen in de Hoeksche Waard op in de vaarplanning.

Daartoe is er een viertal ontwikkelingspolen benoemd, namelijk Oud-Beijerland, Recreatieoord Binnenmaas in combinatie met het ontwikkelingsgebied Hoeksche Waard-noord, Numansdorp en Tiengemetten, die in verschillende opzichten (winkel- en evenementencentrum, intensieve dagrecreatie, watersport en verblifsrecreatie, natuurtoerisme) flink opgewaardeerd zijn. Verspreid over het gehele eiland is de horeca kwalitatief en kwantitatief verbeterd, zijn er vele kleinschalige bezoekpunten ontstaan en is de watersport in de kernen versterkt. Tenslotte heeft er een forse investering in de toeristisch-recreatieve organisatie en promotie van het eiland plaatsgevonden.

Door dit alles is het bezoek aan de Hoeksche Waard toegenomen en is de economische impact van recreatie en toerisme in de Hoeksche Waard groter. Toch blijft het karakter behouden. Door de grote omvang van het gebied wordt nergens een gevoel van te grote drukte ervaren. De concentratiepunten kennen uiteraard een gezellige drukte, maar de druk op natuur en landschap blijft binnen de perken. Recreatie is een 'stevige' functie geworden en wordt ook als zodanig erkend. Het is een provinciaal of zelfs landelijk belang geworden dat de Hoeksche Waard open, ruim en groen blijft voor recreatie.

Door de uitbouw van recreatie en toerisme heeft de regio bovendien aan woonkwaliteit gewonnen. Er is meer te doen en te beleven, zonder dat de specifieke kwaliteiten van het gebied zijn aangetast. Mensen wonen graag in de Hoeksche Waard, een waard om te beleven.

Toekomstbeeld, natuur en landschap....

Ten behoeve van natuur en landschap zelf, maar ook voor de uitbreiding van de recreatieve mogelijkheden wordt er flink geïnvesteerd in uitbreiding van natuurgebieden (Tiengemetten, langs kreken en dijken, langs de oevers van de Oude Maas, Spui, Haringvliet en Hollandsch Diep), versterking van de cultuur-historische landschapspatronen en mogelijk maken van nieuwe landgoederen. In feite sluit dit volledig aan bij het bestaande beleid van het rijk, de provincie en van de regio zelf. Wel is het van belang de mooie woorden hierover niet bij woorden te laten, maar om te zetten in concrete daden.

De inpassing van verschillende natuurgerichte recreatievormen verdient aandacht. Buitendijks ontwikkelde natuur is geschikt gemaakt voor 'struintoerisme'. In

deze gebieden geen mooi gebaande paden met bewegwijzering, maar juist wat moeilijker toegankelijke routes. Hier zijn tochten uitgezet waar met kompas op zak en laarzen aan avontuur en natuur echt beleefd kan worden. De natte delen van de natuurgebieden zijn plaatselijk ontsloten door kleine bruggetjes en stapstenen en maken een natuurtocht buitendijks tot een ontdekkingsstocht. Het gebruik is extensief en geschikt voor de echte natuurliefhebber.

Voor hen die vooral kiezen voor de buitenlucht en de natuurgebieden ervaren als een prettig 'decor', wordt de recreatieve structuur in de vorm van allerlei routes vormgegeven. Hiertoe werd een fietsroute-knooppuntensysteem ontwikkeld. Dit systeem, dekkend voor de hele Hoeksche Waard, biedt de gebruiker een grote variatie aan routes, lengtes en variatiemogelijkheden. Door het inrichten van recreatieve knooppunten met informatiepanelen, uitzichtpunten, rustpunten en horeca is de Hoeksche Waard een aantrekkelijk fietsgebied.

Wanneer de Hoeksche Waard wil inspelen op de behoefte aan recreatie uit de omgeving, dan moet de recreant op gepaste wijze 'ontvangen' worden. Via welke verbinding en met welk vervoermiddel kan de bezoeker er komen? Waar en hoe krijgt de recreant informatie over de mogelijkheden. deze plek wordt aangeduid als 'groene poort'.

Het recreatief medegebruik van agrarisch gebied is mogelijk gemaakt door het wandelen over boerenland (zoals in Engeland) in te voeren. Uiteraard krijgen de boeren daarvoor een beheersvergoeding. De daartoe ontwikkelde wandelrouteplannen zijn integraal uitgevoerd. Ook voor nieuwe vormen van routerecreatie werden mogelijkheden geschapen. Skaten, skeeleren, mountainbiken en paardrijden via aangelegde routes is mogelijk geworden.

Bij de inrichting van het gebied zijn de specifieke kwaliteiten van de deelgebieden binnen de Hoeksche Waard benadrukt. Het westen en oosten van het gebied biedt de openheid, de weidse uitzichten en de 'strakke lijnen' van het agrarisch landschap. De kreken zijn opvallende elementen die voor afwisseling zorgen en de dijken zijn de lijnen die de beleving mogelijk maken. De dijken aan de buitenrand bieden een aantrekkelijk beeld op het water.

Natuur en landschap worden dus ingezet als decor en beleving voor de vertragende recreant. De rust en de ruimte zijn het welkome contrast voor het snelle stedelijke leven van de bezoeker.

Toekomstbeeld, ontwikkelingspolen...

Tiengemetten heeft een unieke metamorfose ondergaan

Oud-Beijerland heeft zich in het eerste decennium van deze eeuw ontwikkeld tot winkel-, uitgaans- en evenementencentrum van de Hoeksche Waard, waar ook vele bezoekers uit de omliggende regio's naar toe komen. Het centrum is een sterke troef met winkeltjes, galleries en horecagelegenheden. De relatie met het water is versterkt door nieuwe toeristische functies aan de waterkant met een hotel en een boulevard, de aanleg van meer passantenplaatsen en door ontwikkeling van het havenkwartier. Oud-Beijerland weet bezoekers te binden door een uitgekiend evenementenprogramma door het jaar heen en heeft een snelle bootverbinding gekregen met Rotterdam en Dordrecht. Verder is bij de Oude Tol een aantrekkelijke verblijfsplek ontstaan door de komst van een hotel en horeca.

Recreatieoord Binnenmaas heeft na de privatisering en professionalisering een geheel nieuw, eigentijds gezicht gekregen. In het attractiepark is flink geïnvesteerd in elk-weer-voorzieningen, nieuwe attracties en een zelfstandig horecadeel afgestemd op het bezoek van gezinnen en grote groepen kinderen. Aan de oostzijde is een survival- en trainingscentrum gekomen voor het bedrijfsleven en het wandelparkdeel heeft een natuurlijker uitstraling gekregen. Een kleinschalig vakantiepark met 50 Finse chalets verbreed het economisch draagvlak en maakt korte vakanties mogelijk.

In aanvulling op dit intensieve recreatiegebied zijn er aan de noordzijde van de N217 mogelijkheden gekomen voor snelle vormen van recreatie. Ondernemers kregen de ruimte voor het realiseren van voorzieningen als een klimcentrum, een skatecentrum, een multisportcentrum en andere voorzieningen die zich richten op groepen en op jeugd. In de ruimtelijke planning werd een 'recreatief bedrijventerrein' opgenomen om deze functies te accommoderen.

Numansdorp is uitgegroeid tot het nautische en verblijfsrecreatieve centrum van de Hoeksche Waard. Aan de havens hebben zich verschillende watersportgerelateerde bedrijven en horecagelegenheden gevestigd en de relatie tussen de havens en het dorp is versterkt door een aantrekkelijke wandelboulevard. Het pontje naar Willemstad is opnieuw in de vaart gekomen waardoor talrijke fietsers en wandelaars uit West-Brabant de oversteek maken om de Hoeksche Waard te verkennen. In de Molenpolder is een nieuw verblijfsrecreatief park ontstaan dat door de scherpe vergunningverlening ook echt als toeristisch verblijfsgebied wordt gebruikt en er geen permanente bewoning is gekomen. Het park richt zich op korte vakanties in het hogere segment. Er is een sterke relatie met de watersport in de havens. De kwaliteit van het park wordt gevormd door de vakantiewoningen zelf en de kwalitatief hoogstaande voorzieningen.

Tiengemetten heeft een unieke metamorfose ondergaan. Het oorspronkelijk gesloten, agrarische eiland is een groot natuurgebied geworden waar jaarlijks ruim 50.000 bezoekers komen. De bezoekers komen met een voet-fietsveer vanuit Nieuwendijk of Den Bommel. De meeste bezoekers komen voor een dag om zelfstandig of onder leiding van een 'Tiengemetten Ranger' het gehele eiland te verkennen. Er is een fraai ingerichte informatieruimte dat op moderne, interactieve wijze inzicht geeft in de historie, de recente natuurontwikkelingsprojecten en in de verwachting over hoe het eiland er over 100 jaar uitziet. Uitvoering van de 'recreatiemaatregelen' maakte bij de herinrichting van het gebied door Natuurmonumenten integraal onderdeel uit. De relatief kleine recreatieve aanpassingen zijn als het ware 'meegelif' met een grote operatie.

In nauwe samenwerking met Natuurmonumenten is er enige horeca op het eiland aanwezig en een zeer luxe ingerichte verblijfsaccommodatie waar trainingen gegeven worden, conferenties worden gehouden en die bij uitstek geschikt is voor familiebijeenkomsten en bedrijfsuitstapjes. Deze verblijfsrecreatie is beperkt van omvang en waar mogelijk geconcentreerd in de bestaande bebouwing. Voor de uitbouw van Tiengemetten zijn de ontwikkelingsmogelijkheden van Zuid-Beijerland en Den Bommel nadrukkelijk in één concept betrokken.

De ontwikkelingspolen bieden zowel snellere als tragere recreatiebeleving. Snellere activiteiten concentreren zich in het noorden, in Oud-Beijerland, Binnenmaas en de meer stedelijke noordrand. Tragere activiteiten concentreren zich op Tiengemetten. De verblijfsfunctie in de haven en het bungalowpark van Numansdorp maken gebruik van beide kwaliteiten als basis voor een korte vakantie.

Toekomstbeeld, bezoekdoelen...

Diezelfde fietsers en wandelaars hebben ook al lang niet meer het gevoel dat ze van niets naar nergens gaan.

Op een groot aantal plaatsen in de Hoeksche Waard zijn de kleinschalige toeristisch-recreatieve voorzieningen verbeterd. Op watersportgebied betreft dit het meer toeristisch maken van het haventje van Puttershoek, het creëren van passantenplaatsen in Oud-Beijerland, de realisatie van het plan Swaneblake in Piershil, waardoor de haven Piershil weer een open verbinding met het Spui heeft gekregen, en de aantrekkingskracht van Piershil sterk is toegenomen als ook het opwaarderen van het haventje in Goudswaard. Ook door het bereikbaar maken van Strijen voor grotere boten heeft deze historische haven weer een volwaardige plek in de structuur van het dorp. Enkele historische bedrijfsvaartuigen in Strijen en Strijensas versterken het havenbeeld vanaf de wal.

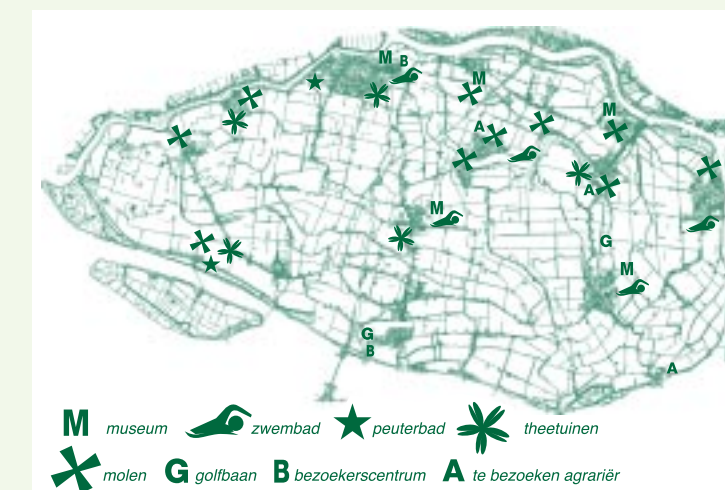
Door het aanbieden van een gevarieerd product voor de kleine watersport op de Binnenbedijkte Maas blijkt de gehele Hoeksche Waard haar relatie met het water op uiteenlopende plekken en wijzen vormgegeven te hebben. Dit blijkt een aantrekkende dynamiek te creëren voor onder meer bezoekers en horecaondernemers. Echter, niet alleen in de kernen heeft de horeca zich versterkt. Ook op andere plaatsen, zoals op de Oude Tol bij Oud-Beijerland, op het Oude Barendrechtse bruggehoofd en verspreid in de polder op recreatieve knooppunten zijn nieuwe horecagelegenheden ontstaan, waar het op de terrasjes na een flinke wandel- of fietstocht goed toeven is.

Diezelfde fietsers en wandelaars hebben ook al lang niet meer het gevoel dat ze van niets naar nergens gaan. In het landelijk gebied, rondom en in de kernen zijn diverse bestaande zoekpunten flink verbeterd en nieuwe zoekpunten tot ontwikkeling gekomen. De Fruitgaard en de Elzentuin zijn inmiddels al lang niet meer de enige agrotouristische ondernemers. Verschillende agrariërs zijn begonnen met excursies op het bedrijf, een kaasmakerij, een theetuin, een kunstenaarsatelier, een vlas- en linnencultuurcentrum, glastuinders-bezoekerscentrum of een boomkwekerijmuseum. Agrarisch natuurbeheer heeft het landschap verder versterkt en zorgt voor een grotere belevingswaarde onderweg. Daarnaast zijn de bestaande musea en bezoekerscentra, zoals het Poldermuseum, het Streekmuseum, Klein Profijt en het natuurbezoekerscentrum in Numansdorp gemoderniseerd en zes dagen per week opengesteld voor een gastvrije ontvangst van de stadse recreant.

De historische kernen binnen de Hoeksche Waard vormen een belangrijke peiler in de positionering van het gebied. De historische panden en dijkbouw zijn extra in de schijnwerpers gezet en vormen een belangrijke rustplaats. Plaatsen als Strijen, Strijensas, Numansdorp en Piershil hebben de inrichting van het centrum hierop (verder) aangepast.

De poortfuncties van Puttershoek en 's-Gravendeel hebben meer inhoud gekregen. Bij 's-Gravendeel worden aankomende recreanten als het ware automatisch naar een interactief informatiecentrum geleid, waar zij alle informatie over routes, plekken, verhuur en vermaak kunnen krijgen. Een parkeerplaats direct na de Kiltunnel biedt de mogelijkheid over te stappen op de fiets. De openheid van het gebied rond 's-Gravendeel en Strijen wordt vanaf een markant uitkijkpunt direct

onder de aandacht gebracht. 's-Gravendeel heeft haar positie als koopcentrum versterkt.

Puttershoek vormt de waterpoort van de Hoeksche Waard. De fietsers vanuit het eiland van Dordrecht starten hier hun recreatie in de Hoeksche Waard. De aan het haventje gelegen horecaondernemer fungeert als 'streekambassadeur' en heeft alle informatie beschikbaar. Routes sluiten aan op dit knooppunt of gebruiken juist deze plek als startpunt.

Op enkele plaatsen in het gebied versterkt kleinschalig verblijf de toeristische structuur.

Particulieren bieden de mogelijkheid van Bed & Breakfast en agrariërs richten 'Hoeksche Kamers' in als luxe verblijfskamers op het platteland. Kleinschalig kamperen wordt toegestaan op plaatsen waar het de openheid van het landschap niet aantast en/of past binnen het landschap. Zo heeft de Costa del Spui een officiële status gekregen als kleinschalige seizoenscamping en is als onderdeel van de recreatieve concentratie bij de haven van Piershil een minicamping ontwikkeld. (plan Swaneblake)

Verblijfsrecreatie is een fenomeen dat in de Hoeksche Waard sterk in opkomst is. Veldhoeve en Deltahoeve in de gemeente Korendijk hebben bewezen dat de combinatie natuurontwikkeling, verblijfsrecreatie en toegankelijkheid op particuliere domeinen, hand in hand kunnen gaan zonder dat dit ten koste gaat van de openheid en het karakteristieke landschap van de Hoeksche Waard. Elders in de Hoeksche Waard worden plannen voor landgoederen ontwikkeld. De eisen die aan de ontwikkelde landgoederen werden gesteld zijn gebaseerd op een uitwerking van dit concept door de provincie.

De realisatie en koppeling van bezoekdoelen haakt in op de zappende recreant, die veel prikkels zoekt in korte tijd. Juist de veelheid aan kleine attractiepunten maakt het gebied aantrekkelijk. De recreatievorm is wel verdragend. De fiets blijft het belangrijkste vervoermiddel om de Hoeksche Waard te verkennen.

wikkelingspolen en bezoekpunten.

De organisatie heeft in samenwerking met de Regionale VVV Zuid-Holland Zuid, een flinke impuls gegeven aan de promotie van het eiland en de afzonderlijke voorzieningen. Door de ontwikkeling van een nieuw logo met een sterke merknaam en door een uitgekiend promotieplan, heeft de Hoeksche Waard zich een plaats weten te verwerven op de recreatiekaart van Zuid-Holland.

De uitvoering van de recreatieve visie en de beleidsuitwerking daarvan in gemeentelijk beleid is een goede voedingsbodem voor ondernemersinitiatief. De toegenomen bezoekersstromen zorgen voor extra omzet bij bestaande ondernemers. Maar ook starters zagen de kansen in het gebied. Zij vestigden zich in de levendige kernen, op knooppunten van routes en in aansluiting op de nieuwe voorzieningen. Zij kozen ervoor om markante gebouwen een nieuwe recreatieve functie te geven, in combinatie met musea en presentatie van de gebiedshistorie. Organisatiebureaus van avontuurlijke trektochten ontdekten de Hoeksche Waard als werkgebied en aanbieders van nieuwe, snelle en spannende attracties maakten gebruik van de ruimtelijke mogelijkheden rond de N217.

Toekomstbeeld, organisatie en promotie...

... nieuw logo met een sterke merknaam en door een uitgekiend promotieplan heeft de Hoeksche Waard zich een plaats weten te verwerven op de recreatiekaart van Zuid-Holland

Na het gereedkomen van de recreatieve visie Hoeksche Waard, is als eerste gewerkt aan het oprichten van een nieuwe, gezamenlijke en krachtige organisatie. Doel daarbij was het integreren van taken en organisaties met een verwant doel of takenpakket. Bovendien is hiermee de bestuurlijke organisatie gestroomlijnd. De organisatie is gebaseerd op een gemeenschappelijke regeling. In deze organisatie hebben alle gemeenten, de provincie en alle regionale maatschappelijke organisatie een bestuurlijke plaats. In de organisatie worden taken als recreatiebeheer en recreatieontwikkeling, groenbeheer en groenontwikkeling en stimulering van agrarisch natuurbeheer samengebracht. De organisatie sluit aan bij de wens om te komen tot een bestuurscommissie in de Hoeksche Waard.

Vooruitlopend op een nieuwe organisatievorm zijn taken ondergebracht bij bestaande regionaal werkende organisaties. Zij hebben daartoe een verbreed takenpakket en een bredere financiële basis gekregen.

De regionale organisatie heeft naast beheer en verbetering van bestaande voorzieningen, een belangrijke taak op het gebied van stimulering en ontwikkeling van de recreatie in de Hoeksche Waard. Het is de uitvoerder van de ontwikkelingsvisie op het terrein van landschapontwikkeling, routestructuren, ont-

Acties

In de volgende tabellen staan per toekomstbeeld acties vermeld die, indien opgevolgd, de gepresenteerde visie tot werkelijkheid kunnen maken.

Acties toekomstbeeld natuur en landschap...

Actie	Beoogd resultaat	Initiatief	Andere betrokkenen	Start en actie	Oplevering eerste tussenproduct
Uitbreiding natuurgebieden	Behoud en uitbreiding natuur, versterken van de natuurbeleving en het authentieke landschap, recreatie mogelijkheden recreatief medegebruik	Delta-natuur Gemeenten Waterschap	Provincie, Rijk, Rijkswaterstaat, Natuurmonumenten, SBB, HWL, Waterschap en WLTO	1-1-2002 Overleg tussen betrokkenen om plannen af te stemmen	1-7-2003 Inventarisatielijst (deel)projecten en plan van aanpak Hoeksche Waard
Tiengemetten, langs kreken en dijken, langs de oevers van Oude Maas, Spui, Haringvliet en Hollandsch Diep					
Landgoederen	Realiseren van nieuwe landgoederen, versterking cultuurhistorische landschapspatronen	Gemeenten	Provincie		
Mogelijkheden creëren tot het realiseren van landgoederen					
Fietsroute-knooppunten-Systeem	Functionerend fietsknooppunten-systeem met bewegwijzering en panelen en kaartmateriaal	Gemeenten	Provincie, Regionale VVV ZHZ, ANWB Waterschap	1-1-2002 werkgroep formeren en plan opstellen	1-7-2002 inventarisatie- en kostenplan
Wandelroutenetwerk	Functionerend netwerk over paden (binnendijks en buitendijks) en agrarisch gebied	Gemeenten	WLTO/Rietgors, Provincie, RWS, HWL, Waterschap, SBB, Natuurmonumenten, Regionale VVV ZHZ, Lopende Zaken, Ondernemers, Groenbeheer	1-1-2002 werkgroep GroenBlauw en plan opstellen	1-7-2002 inventarisatie- en kostenplan
Recreatieve knooppunten en uitzichtpunten	Het realiseren van verblijfsplekken op kruispunten van fiets-, wandel- ruiter- of vaar-routes en het aanleggen van uitzichtpunten op interessante locaties langs de routes.	Gemeenten	Provincie en overige organisaties die betrokken zijn bij de realisatie van routes Ondernemers	1-1-2003 onderdeel bij ontwikkeling routes	1-7-2003
Kanoroutes	Aanleg van kanoroutes op vaarten en kreken	Gemeenten	Waterschap en ondernemers, Regionale VVV ZHZ, Provincie	1-1-2004 werkgroep formeren en plan opstellen	1-7-2004 inventarisatie- en kostenplan
Ruiterroutes	Aanleg van routenetwerk voor ruiters (binnendijks en buitendijks) en over agrarisch gebied	Gemeenten	Provincie, manegehouders, WLTO/Rietgors, Natuurmonumenten, SBB, HWL Regionale VVV ZHZ	1-1-2004 werkgroep formeren en plan opstellen	1-7-2004 inventarisatie- en kostenplan
Agrarisch Natuurbeheer	Gevarieerd landschap met recreatieve ontsluiting	Rietgors, WLTO	Agrariers, Gemeenten	1-1-2003	1-7-2003 plan van aanpak en financiering

Acties toekomstbeeld ontwikkelingspolen...

Actie	Beoogd resultaat	Initiatief	Andere betrokkenen	Start en actie	Oplevering eerste tussenproduct
Evenementen Oud-Beijerland	Meer bezoekers trekken door het organiseren van evenementen	Gemeente Oud-Beijerland	Ondernemersvereniging, horeca, Regionale VVV ZHZ	1-1-2002 Platform Toerisme OB het evenementen-beleidsplan laten updaten	1-7-2002 concept-evenementenbeleid en evenementenprogramma 2003
Versterking centrum Oud-Beijerland	Meer vestigingen van karakteristieke winkeltjes, galeriën en horeca	Gemeente Oud-Beijerland	Ondernemersvereniging	1-1-2003 actief beleid ontwikkelen	1-7-2003 gemeente heeft een speciaal fonds hier toe ingesteld en iemand ingehuurd die actief ondernemers werft.
Versterking relatie centrum - water Oud-Beijerland	Entree van het dorp vanaf het water aantrekkelijker maken door uitplaatsing van overslagbedrijf, vestiging hotel, ontwikkeling Havenkwartier	Gemeente Oud-Beijerland	Provincie, ondernemers, ontwikkelaars		
Bootverbinding met Dordrecht en Rotterdam vanuit Oud-Beijerland versterken	'openbaar vervoer' over water verbeteren	Fast-Ferry-ondernemer	Provincie, Rotterdam, Drechtsteden, Gemeente		
Recreatieoord Binnenmaas	Privatiseren, professionaliseren en uitbreiden dmv aanleg van elk-weer-voorzieningen, nieuwe attracties en horeca, natuurontwikkeling en de aanleg van kleinschalige verblijfsrecreatie	Gemeente(n)	Ondernemers	1-1-2002 start opstellen ontwikkelingsplan	1-7-2002 presentatie ontwikkelingsplan
Stimulering ontwikkeling nautisch bedrijventerrein	Alle soorten watersportgerelateerde bedrijven en horeca zijn rondom de Veerhaven gevestigd	Gemeente Numansdorp	Ondernemers	1-1-2003	
Versterken relatie havens - dorp	Aantrekkelijke wandelpromenade met verblijfsplekken tussen de havens en de winkelstraat van Numansdorp	Gemeente Numansdorp	Provincie en ondernemers	Bij start ontwikkeling Molenpolder	
Verbinding met Willemstad	Vaarverbinding met Willemstad door een veerpont	Gemeente Numansdorp	Rijkswaterstaat, ondernemer, Gemeente Moerdijk, Provincies	1-1-2002 opstarten overleg	1-7-2002 inzicht in haalbaarheid
Ontwikkelen natuurge-richte recreatie met (verblijfsrecreatieve) voorzieningen Tiengemetten	Aantrekkelijke natuurroutes die onder begeleiding bezocht worden. Daarnaast een bezoekerscentrum en kleinschalige hoogwaardige verblijfsrecreatie met horeca	Natuurmonumenten	Gemeente, Provincie, ondernemers	1-1-2002 starten met overleg	1-1-2003 opstellen projectplan

Acties toekomstbeeld bezoekdoelen...

Actie	Beoogd resultaat	Initiatief	Andere betrokkenen	Start en actie	Oplevering eerste tussenproduct
Ontwikkelen en verbeteren voorzieningen voor passanten	Uitbreiden en aanleg van passantenhavens in Puttershoek, Oud-Beijerland, Piershil en Goudswaard	Gemeenten	Watersportverenigingen, Provincie, RWS, Waterschap, stichting Recreatietoervaart Nederland	1-1-2003 per locatie planvorming	1-7-2003 eerste voorstellen
Bereikbaarheid Strijen voor grote boten mogelijk maken	Strijen is via Strijensas bereikbaar voor boten	Gemeente Strijen	Waterschap, Rijkswaterstaat, Provincie	Per 1-1-2005 Werkgroep formeren	1-7-2005 haalbaarheids-onderzoek
Verder ontwikkelen watersport Binnenbedijkte Maas	Meer en betere watersportmogelijkheden	Gemeenten	Ondernemers	Per 1-1-2004 Inventariseren wensen	1-1-2004
Uitbreiden Horecagelegenheden	Versterken horeca langs routes, op knooppunten en op karakteristieke punten in de Hoeksche Waard zoals de Oude Tol, Oude Barendrechtse Brug en Tiengemetten	Gemeenten	Ondernemers, Horeca Nederland, overige direct belanghebbenden	1-1-2003 stimuleringsbeleid ontwikkelen	1-1-2003 Starten met procedures voor bestemmingsplanwijzigingen (daar waar nodig)
Stimulering Agrotourisme	In het landelijk gebied zijn kleinschalige recreatieve initiatieven ontstaan bv. een kaasmakerij, kunstenaars atelier, vlas- en linnencentrum, glastuinderscentrum	Particulieren, landbouwers	Gemeenten, WLTO/Rietgors, Regionale VVV ZHZ	Per 1-1-2002 Werkgroep formeren	1-7-2002 Voorlichtingsprogramma en kennismodule ontwikkeld voor particulieren en landbouwers
Professionalisering bezoekerscentra	Verbeteren en optimaliseren gebruik bestaande bezoekerscentra zoals Poldermuseum, Streekmuseum, Klein Profijt en natuurbezoekerscentrum Numansdorp	Musea	Gemeenten	Per 1-1-2002 Overleggroep formeren	1-7-2002 Plan van aanpak klaar
Versterking cultuurhistorische dorpskernen	Betere benutting kwaliteiten	Gemeenten	Ondernemers vereniging en monumentenzorg	1-1-2003	1-7-2003 plan van aanpak klaar
De mogelijkheid creëren tot het realiseren van Veldhoeve als een groen label park, overeenkomstig de in de deelnotitie Veldhoeve genoemde aanbeveling	Versterken van het toeristisch recreatief verblijf in combinatie met natuurontwikkeling; versterken van de natuurbelevingen en het authentieke landschap	Gemeente	Provincie, initiatiefnemer Hoeksche Waards Landschap	2002	

Acties toekomstbeeld organisatie en promotie...

Actie	Beoogd resultaat	Initiatief	Andere betrokkenen	Start en actie	Start en actie
Ontwikkeling beleids- en uitvoerings organisatie (Landschaps- en Recreatieschap)	Landschap- en Recreatieschap Hoeksche Waard Oprichten om de ontwikkeling en uitvoering van de plannen te begeleiden	Gemeenten	Provincie, Regionale VVV ZHZ, Groenbeheer HW, HWL, Waterschap	1-1-2002 haalbaarheidsplan opstellen	1-7-2002 presentatie haalbaarheidsplan organisatie
Versterken promotie	Onder de slogan 'een Waard om te beleven' ontwikkelt de Regionale VVV ZHZ een promotieplan voor de Hoeksche Waard	Regionale VVV ZHZ	o.a. Gemeenten, ondernemers, Provincie, WLTO, Natuurmonumenten	1-1-2002 start opstellen promotieplan	1-7-2002 presentatie promotieplan
Informerende bevolking	Ontwikkelen nieuwsbrief	Gemeenten	o.a. WLTO, Provincie, Natuurmonumenten, Horeca Nederland, Regionale VVV ZHZ	1-1-2002 ontwikkelen opzet	1-7-2002 eerste editie verschijnt

Steuntje in de rug bij uitvoering...

Bij realisering van de verschillende actiepunten is het mogelijk subsidie aan te vragen. Diverse programma's zijn ingesteld om maatregelen te financieren die in de recreatieve visie Hoeksche Waard worden voorgesteld. Enkelen zijn onderstaand omschreven.

De Rijksoverheid kent de Rijksregeling Subsidiëring Gebiedsgericht Beleid. Dit is de landelijke uitwerking van de Europese programma's Plattelandsontwikkeling. De uitwerking van de benoeming tot Nationaal Landschap in (financierings-)regelingen is nog niet geheel duidelijk, maar ongetwijfeld zullen er middelen beschikbaar komen om de doelstellingen van het Nationaal Landschap vorm te geven. Daarnaast zijn er ook nu al diverse stimuleringsregelingen voor het landelijk gebied.

In een samenwerkingsverband Deltanatuur hebben diverse ministeries en organisaties uit Zuid-Holland een investeringsprogramma geformuleerd om drieduizend ha natte natuur te realiseren in de delta tussen Rijn en Maas. Zoet en zout kunnen zich in dit gebied vermengen waardoor gevarieerde overgangen ontstaan tussen land en water. Rond de Hoeksche Waard zijn de Spuimonding, de Zuidoever van de Hoeksche Waard en IJsselmonde/Spui-Noord/ Oude Maas aangeduid als zoekgebied voor natuurontwikkeling. Ook krekenselsels komen in aanmerking.

De Stichting Recreatietoervaart Nederland is een samenwerking van 4 ministeries en 12 provincies, met als doel de uitvoering van de Beleidsvisie Recreatietoervaart Nederland te ondersteunen met geld en kennis. Onderdeel van het wensenprogramma van de BRTN is een goede toegankelijkheid van stadjes en dorpjes vanaf het water middels passantenplaatsen. Financiële ondersteuning bij uitvoering van passantenhavens is mogelijk.

De provincie Zuid-Holland kent diverse groene subsidies, die gericht zijn op ontwikkeling van natuur, agrotourisme en routegebonden recreatie. Daarnaast bestaat er het Provinciaal Cultuurfonds, waarmee cultuurhistorische versterkingen gefinancierd kunnen worden. Voor aankoop van natuurgebieden kent de provincie Zuid-Holland een Aankoopfonds Natuurterreinen.

Binnen deze visie gaat een uitputtende uitwerking van subsidieregelingen te ver. Uit bijgaande korte opsomming blijkt echter dat er voor veel voorgestelde maatregelen externe gelden beschikbaar zijn. Een goed plan, bestuurlijk draagvlak en gecombineerde uitwerking van diverse projectvoorstellen zullen voldoende basis blijken om middelen van elders te genereren.

Spoorboekje op weg

Ook binnen de gemeentelijke organisaties moet recreatie en toerisme een meer volwaardige plek krijgen.

In deze recreatieve visie wordt een groot aantal projecten gepresenteerd dat de geschetste toekomstvisie tot werkelijkheid moet maken. Deze projecten horen bij elkaar en zouden bij voorkeur allemaal tot uitvoering moeten komen. Soms is samenhang noodzakelijk, soms kunnen projecten ook individueel worden uitgevoerd.

De volgende opmerkingen:

De basis voor verdere recreatieve uitbouw is er. Verbeteringen zijn wenselijk, maar op zich staat niets een sterke profilering van het gebied in de weg. Een sterke marketing van de Hoeksche Waard is ook met de bestaande elementen al mogelijk. Een centrale regie, een goede boodschap, een treffende naam, een aansprekend logo en goede informatie moeten, op elkaar afgestemd, als geheel worden ontwikkeld. Dat kan direct, maar moet wel meteen goed.

De meeste voorgestelde projecten overschrijden gemeentegrenzen. Een heldere organisatiestructuur is voor de verdere uitwerking, de planning en de financiering van de projecten onontbeerlijk. De huidige organisatiestructuur is voor deze taak niet toegerust. Oprichting van een uitvoerings- en beheersorganisatie voor recreatie heeft hoge prioriteit. Aanhaken bij de discussie over de reorganisatie van de bestuursstructuur voor de Hoeksche Waard is gewenst om optimale afstemming te bevorderen. Vooruitlopend daarop is inpassing van de uitvoeringstaken in een bestaande organisatie op basis van een gemeenschappelijke regeling gewenst. Aanhaken bij Groenbeheer Hoeksche Waard en uitbreiding van haar takenpakket ligt voor de hand.

Ook binnen de gemeentelijke organisaties moet recreatie en toerisme een meer volwaardige plek krijgen. De ambtelijke capaciteit verdient uitbreiding om actief een bijdrage te leveren aan uitvoering van de visie. Daarnaast dient recreatie in ander beleid door te werken. Recreatie zou een aspect moeten zijn dat meegewogen wordt bij beleid op het terrein van verkeer, ruimtelijke ordening, detailhandel, horeca, landschap en natuurontwikkeling. Een goede vertaling van de wensen uit deze recreatieve visie in de gemeentelijke organisatie is een cruciale succesfactor.

Het beleid voor de verdere inrichting van het buitengebied met uitzichtpunten, routes, knooppunten, landgoederen en natuur, versterkt de bestaande waarden in de Hoeksche Waard. Het zijn veelal kleine maatregelen met direct een zichtbaar effect. Routes en bezoekdoelen vormen de bindende factor voor beleid. Met het opstellen van een uitvoeringsprogramma en met het zoeken van financiering dient direct gestart te worden.

Aansluitend daarop dienen de kansen van de kernen beter benut te worden. Versterking van de musea, het in de schijnwerpers zetten van bijzondere gebouwen en het ontwikkelen van nieuwe bezoekerscentra levert een bijdrage aan de veelzijdigheid van het toeristisch profiel. Deze voorzieningen zijn sterk ondersteunend voor routerecreatie.

De keuzes voor de ontwikkelingspolen zijn strategische keuzes. Het profiel per pool zal door (moeten) werken in alle vormen van beleid. Voor diverse actiepunten is de rol van de overheid vooral voorwaardescheppend (toestaan). Een nadere ruimtelijke afweging zal nodig zijn. Een actieve houding van de gemeenten in het nader vaststellen van beleid is gewenst. Voor Tiengemeten zal uitwerking parallel lopen aan de functieverandering aldaar.

De Beleidsvisie is een ontwikkelingsprogramma. Na bespreking en vaststelling van de visie door de individuele gemeenten en provincie, dient het kader ook gebruikt te worden om richting te geven aan bestaande en nieuwe initiatieven.

Prioriteitenlijst en uitvoeringstermijn
<p>Er wordt onderscheid gemaakt in 3 prioriteitsgroepen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hoge prioriteit: d.w.z. direct mee van start gaan • middel hoge prioriteit: d.w.z. zo spoedig mogelijk (binnen 2-3 jaar mee van start gaan) • lage prioriteit: d.w.z. nadenken over opstart op langere termijn tenzij er zich eerder goede uitvoeringskansen voordoen. <p>Binnen de prioriteitsgroepen hoog en midden, wordt onderscheid gemaakt in projecten die:</p> <ul style="list-style-type: none"> • op korte termijn (1-3 jaar) uitvoerbaar zijn c.q. uitgevoerd moeten worden • een middellange uitvoeringstermijn kennen (3 tot 6 jaar) • een lange uitvoeringstermijn hebben (5-10 jaar)

Hoge prioriteit, korte termijn	Start	uitvoering
a. uitbreiding natuurgebieden	2002	2003-2010
b. fietsroute-knooppuntensysteem	2002	2003-2004
b. wandelroutenetwerk	2002	2003-2004
c. evenementenbeleid Oud-Beijerland	2002	2003- e.v.
d. nieuwe voorzieningen recreatieoord	2002	2003-2005
e. pontje Numansdorp-Willemstad	2002	2004
f. ontwikkeling natuurroutes Tiengemeten	2002	2003
g. agrotourisme	2002	2003-e.v.
h. poldermuseum	2001	2002-2003
i. opzetten uitvoeringsorganisatie	2002	2003
j. versterken promotie	2002	2003-e.v.
k. legaliseren kamperen Costa del Spui	2002	2003
l. natuur en verblijf (Veldhoeve)	2002	2003-2004

Hoge prioriteit, (middel)lange termijn	Start	uitvoering
a. recreatieve knooppunten	2003	2004-2008
b. versterking centrum Oud-Beijerland	2003	2004-2010
c. privatisering/professionalisering recreatieoord	2003	2005
d. nautisch bedrijventerrein Numansdorp	2003	2004-2006
e. bezoekerscentrum Tiengemeten	2003	2004-2006
f. ontwikkelen, verbeteren passantenhavens	2003	2004-2008
g. versterken horeca karakteristieke plekken	2003	2004-2006
h. natuur en verblijf en landgoederen (Deltahoeve)	2003	2004-2006
I. agrarisch natuurbeheer	2003	2003-2006
j. versterking cultuurhistorische dorpskernen	2003	2004-2007

Middelhoge prioriteit, middellange termijn	Start	uitvoering
a. uitzichtpunten	2004	2005-2006
b. ontwikkelen ruiterroutes	2004	2005-2008
c. ontwikkelen kanoroutes	2004	2005-2006
d. natuurbezoekerscentrum Numansdorp	2004	2005-2006
e. kleine watersport Binnenbedijkte Maas	2004	2005-2006
f. versterken relatie waterdorp Numansdorp	2004	2005-2008
g. Molenpolder voor verblijfsrecreatie	2004	2004-2006
h. kleinschalig luxe verblijf Tiengemeten	2004	2005-2006

Middelhoge prioriteit, lange termijn	Start	uitvoering
a. Strijen bereikbaar maken voor grotere boten	2005	2006-2010
b. relatie watercentrum Oud-Beijerland	2005	2006-2010
c. horecamogelijkheden verbeteren (bestemmingsplannen)	2005	2006-2010

Aanbevolen.

Aanbevolen.

- Uitvoeren van een brede recreatievisie als deze doe je niet alleen. Brede betrokkenheid van organisaties is gewenst. Agrariërs als dragers van het landschap, natuurbeheerders als aanbieders van belangrijke productelementen, inwoners als streekambassadeurs en ondernemers als dragers van de economische spankracht van recreatie in een regio. Een goede afstemming is cruciaal.
- Voor deze afstemming is een apart communicatietraject noodzakelijk. De doelstellingen en visie, maar vooral ook de actie die daaruit voortkomt, zal telkens met alle betrokkenen gecommuniceerd moeten worden. Een nieuwsbrief kan een goed medium zijn.
- In het projectenprogramma is de overheid vaak aan zet. Zij zullen de juiste voedingsbodem moeten creëren om ondernemers hun product te kunnen laten ontwikkelen. Daarvoor zijn menskracht en middelen nodig. Dit is een investering in de toekomst van de Hoeksche Waard.
- De recreatieve visie is een visie op hoofdlijnen. In de visie wordt een wensbeeld geschetst van toerisme en recreatie over 10 jaar. Dit wensbeeld vormt input voor nadere afweging. Afwegingen die gemaakt moeten worden zijn ruimtelijk en financieel. Pas dan zal blijken welke projecten inderdaad de kans krijgen zich te ontwikkelen. Het is zaak het wensbeeld vanuit de recreatieve visie zwaar in te zetten in de discussies die komen gaan.
- Diverse projecten verdienen nadere uitwerking en afweging. Om het belang van recreatie te onderstrepen is het mogelijk de economische impact van een uitgewerkte maatregel te berekenen. Hiervoor is een model ontwikkeld (Recron-ZKA Impactmodel). Bij uitgewerkte maatregelen en wensen is het zaak dit instrument in te zetten en de impact van een maatregel in kaart te brengen. Dit verhoogt het belang en verbetert de uitgangspositie.
- Een recreatieve visie met een projectenprogramma kan een start zijn van een groot aantal activiteiten en verbeteringen. Maar dan is een constante aandacht wel vereist. Constante aandacht van lokale en regionale overheden en van het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven. Ieder moet zijn zaken op gaan pakken en aan het werk gaan. Daarvoor is een goede organisatiestructuur essentieel, evenals communicatie. Daarnaast kan een regelmatige terugkoppeling en evaluatie er voor zorgen dat de projecten en verantwoordelijkheden 'top of mind' blijven. Twee keer per jaar een gezamenlijke voortgangsrapportage en na drie jaar een echte projectevaluatie zijn zinvol.
- Omliggende regio's zullen geïnformeerd en geraadpleegd worden over deze visie, zodat kan worden gezocht naar aanknopingspunten en eventuele knelpunten. Deze worden meegenomen bij de verwerking van de visie.

Pleidooi

'We willen zo veel en eigenlijk willen we ook weer niets', zo luidde een hartekreet van een deelnemer aan de werkbijeenkomst in juli 2001. Het was een pakkende samenvatting van een veelzijdige bijeenkomst met belanghebbenden. Ieder heeft vanuit zijn eigen achtergrond, kennis en belang een eigen kijk op recreatie en toerisme in de Hoeksche Waard. We streven graag naar algehele consensus, maar weten dat dat voor een onderwerp als recreatie in een gebied als de Hoeksche Waard niet mogelijk is.

En ondertussen willen we allemaal vooruit. We zien allemaal de kansen voor het gebied en we weten dat we er wat mee moeten. We weten dat het tijd is om aan de slag te gaan. Samen. In dezelfde richting.

Een globale richting, met projectvoorstellen voor realisatie, is neergezet in deze recreatieve visie. Niet iedereen zal zich altijd tot op het laatste woord kunnen vinden in hetgeen geschreven staat. Dat kan ook niet en dat hoeft ook niet. Maar vanuit alle belangen zijn projecten naar voren gekomen en opgenomen. De Hoeksche Waard kent straks verschillende hoekjes, met verschillende accenten. Te lang stil staan bij de verschillen is zonde. Doorwerken op de overeenkomsten is zinvol.

Tijdens de werkbijeenkomst in juli is er een grote mate van bereidheid geconstateerd om vooruit te komen. Die energie moeten we nu benutten. Voor de uitvoering zullen er nog veel afwegingen gemaakt moeten worden met andere belangen. Maar het wensbeeld vanuit recreatie en toerisme ligt er nu. Samen aan de slag is de sleutel voor succes en vooruitgang.

De Hoeksche Waard om te beleven

Het studieteam liet zich inspireren en informeren door onder andere:

- Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening
- Reactie op Vijfde Nota RO vanuit de Hoeksche Waard
- Natuur voor mensen, mensen voor natuur
- Boeren voor natuur
- Genieten van de natuur, recreatiebeleid Natuurmonumenten
- Actieplan toerisme Zuid-Holland
- Beleidsplan recreatie 2000+ Zuid-Holland
- Recreatievisie regio Zuid-Holland Zuid
- Economische betekenis toerisme en recreatie Zuid-Holland Zuid
- Blauwe Long, robuust en veilig
- Beheersplannen Haringvliet(sluizen)
- Informatiebrochure Deltanatuur
- De verrassende Hoeksche Waard, fotografische rondreis
- Een leven van eeuwen, oude en monumentale bomen in de Hoeksche Waard
- De Hoeksche Waard van nu, een herinnering voor later
- Hoeksche Waard waar het landschap begint, Air Zuidwaarts
- Verkenning van de Hoeksche Waard, Air Zuidwaarts
- De toekomst van de Hoeksche Waard, Air Zuidwaarts
- De Hoeksche Waard weet wat zij wil
- Hoeksche Waards Omgevingsplan
- Hoeksche Waards actieprogramma
- Nieuwsbrieven en uitgaven RIHW
- Landschapsbeleidsplan Hoeksche Waard
- Wandelpadenplan Hoeksche Waard Noord en West
- HWL Nieuws en jaarverslag Hoeksche Waards landschap
- Gebiedsvisie Hoeksche Waard WLTO
- Recreatiebeleid gemeenten Strijen, Oud Beijerland, Korendijk en Binnenmaas (concept)
- Notitie Costa del Spui en notitie Veldhoeve
- Toeristische actieplannen van omliggende regio's
- Gesprekken met ondernemers, gemeenten en betrokkenen
- Toeristische brochures, informatiefolders, routebeschrijvingen en bedrijfsinformatie
- Een rondreis door het gebied
- Een drukbezochte werkbijeenkomst op 3 juli 2001
- En vele andere documenten, fragmenten en informatiebronnen.